

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΞΕΚΙΝΩΝΤΑΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΠΟΡΙΑ

Ενότητα πρώτη : Η ιδιαιτερότητα της φιλοσοφικής σκέψης

Η διατύπωση φιλοσοφικών ερωτημάτων μοιάζει δύσκολη και συνηθισμένη, όπως αυτή των ερωτημάτων που απαντά η επιστήμη.

Τα φιλοσοφικά ερωτήματα έχουν ιδιαιτερότητα και δυσκολία στον τρόπο ανάλυσης και στη μέθοδο προσέγγισης για να δοθεί η απάντηση. Απαιτούν μία εξωτερική θέαση του εαυτού και του κόσμου, πράγμα ακατόρθωτο.

Προκαλούν γοητεία, αμηχανία, δέος ακόμα και εκνευρισμό σε περίπτωση αδιεξόδου.

Βασικός χαρακτήρας τους → η γενικότητα και ο παράδοξος χαρακτήρας τους

Η προσπάθεια επίλυσής των φιλοσοφικών ερωτημάτων και η ενασχόληση με αυτά βοηθά στη διερεύνηση των ορίων της ανθρώπινης σκέψης με τη χρήση της λογικής και άλλων εννοιολογικών εργαλείων → **οριακά, θεμελιώδη, έσχατα ερωτήματα**

Η φιλοσοφία είναι σκέψη πάνω στην ίδια τη σκέψη και τις δυνατότητές της → οξύνοια, κριτική, γνώση, νέες προοπτικές στον τρόπο θέασης του εαυτού και του κόσμου.

Κίνητρο της φιλοσοφίας είναι η απορία (Αριστοτέλης)

Ο όρος **φιλοσοφία** υποδηλώνει

- τη σκέψη πάνω στην ίδια τη σκέψη και τις δυνατότητές της
- τα προϊόντα της, τις θεωρίες φιλοσοφίας (φιλοσοφία του Αριστοτέλη, του Σπινόζα, του Καντ κ.τ.λ.)

Ο **χαρακτήρας** του “φιλοσοφείν” είναι **δυναμικός και “ανοικτός”**.

Όπως έχει παρατηρήσει ο Καντ, είναι σωστότερο να λέμε **ότι πρέπει να μαθαίνουμε το “πώς να φιλοσοφούμε”** και όχι να μαθαίνουμε ένα έτοιμο “σώμα” φιλοσοφικών αντιλήψεων και θεωριών.

Κατάχρηση της λέξης “φιλοσοφία” στην καθημερινή γλώσσα.

- η φιλοσοφία της φύσης, η φιλοσοφία του ανθρώπου, της κοινωνίας, της ιστορίας
 - σε πολλές άλλες περισσότερο εξειδικευμένες φιλοσοφίες, π.χ. η φιλοσοφία των μαθηματικών, η ηθική φιλοσοφία, η φιλοσοφία του δικαίου, η φιλοσοφία της τέχνης, αλλά και της βιολογίας, της οικονομίας, πρόσφατα ακόμη και της επικοινωνίας.
- ⇒ επικράτησε **σύγχυση** στον κοινό νου για το αντικείμενό της φιλοσοφίας, που με τη σειρά της οδήγησε σε μια αίσθηση “δικαιώματος ελεύθερης χρήσης” του όρου.

ΠΡΟΣΟΧΗ: Κάθε σκέψη, συνήθεια ή κανόνας δεν είναι “φιλοσοφία”.

Ενότητα δεύτερη: Βασικοί στόχοι της φιλοσοφικής δραστηριότητας

1. Διασαφήνιση γενικών εννοιών

Τα φιλοσοφικά ερωτήματα προϋποθέτουν την κατανόηση γενικών και αφηρημένων εννοιών π.χ. εαυτός, πραγματικότητα, χρόνος, νόμος, ελευθερία, δικαιοσύνη, ομορφιά κτλ. που δύσκολα μπορεί κανείς να ορίσει με ακρίβεια και σαφήνεια.

2. Αιτιολόγηση βασικών πεποιθήσεων

Η απορία που γεννά η φιλοσοφική σκέψη ακόμα και για τα αυτονόητα ερωτήματα προκαλεί συχνά σκέψεις και προβληματισμό. Οι φιλόσοφοι καλούν τον άνθρωπο να επιχειρήσει να αιτιολογήσει ακόμη και τις πιο βασικές του πεποιθήσεις, αυτές που απέκτησε από την εμπειρία ή από την οικογένεια, το σχολείο, το κοινωνικό περιβάλλον, αλλά και αυτές που δέχεται ως προϋποθέσεις.

αίτημα των φιλοσόφων → η αιτιολόγηση

3. Διαμόρφωση μιας συνολικής θεώρησης του κόσμου και της θέσης του ανθρώπου μέσα σ' αυτόν

Υπάρχουν διαφορετικές θεωρήσεις και όψεις του κόσμου ανάλογα με το πρίσμα που προσεγγίζονται (επιστήμη, τέχνη, θρησκεία κ.τ.λ.). Η φιλοσοφία στοχεύει στο να ιεραρχήσει τις διαφορετικές όψεις, να εξηγήσει τους συσχετισμούς και τις συνδέσεις. Από την αρχαιότητα **οι φιλόσοφοι επιδιώκουν να συνδυάσουν τις διάφορες γενικές θεωρίες και αντιλήψεις και να διαμορφώσουν μια συνολική και λογικά συνεκτική (χωρίς αντιφάσεις) θεώρηση του κόσμου μέσα σ' αυτόν.**

Δύσκολη και απαιτητική διεργασία που εξαρτάται από τους ταχείς ρυθμούς προόδου και εξέλιξης του ανθρώπου και της ανθρώπινης σκέψης.

4. Καθοδήγηση της πράξης και οργάνωση του τρόπου ζωής μας

Από την εποχή των σοφιστών και του Σωκράτη η φιλοσοφία έχει και πρακτικούς στόχους.

Η ανάλυση και η διασαφήνιση των εννοιών, η αιτιολόγηση των πεποιθήσεων και η επεξεργασία μιας συνολικής θεώρησης του κόσμου και του ανθρώπου σκοπεύουν να υποδείξουν αξίες και αρχές για την επίτευξη της καλής ζωής (*η τέχνη του βίου*)

- ⇒ τρόπος ζωής, συμπεριφορά ως άτομα
- ⇒ τρόπος οργάνωσης της κοινωνίας, πολιτικοί θεσμοί

Ενότητα τρίτη : Κλάδοι της φιλοσοφίας και επιστήμες

1. Βασικοί κλάδοι της φιλοσοφίας

Η διαφοροποίηση των φιλοσοφικών προβλημάτων οδηγεί σε διαμόρφωση ορισμένων βασικών κλάδων ή περιοχών της φιλοσοφικής σκέψης

- **Γνωσιολογία** καταγίνεται με τη γνώση → οι δυνατότητες, οι πηγές, τα είδη, οι μέθοδοι απόκτησής της.
- **Μεταφυσική ή Οντολογία** αντικείμενο είναι η βαθύτερη υφή της πραγματικότητας, η προσπάθεια να καταλήξουμε σε μια γενική θεώρηση του τι υπάρχει.
- **Πρακτική φιλοσοφία** αναζητά τις αρχές που ρυθμίζουν τις πράξεις και καθοδηγούν στην οργάνωση της ζωής.
Περιλαμβάνει επιμέρους
 - ο την ηθική, την πολιτική φιλοσοφία, αλλά και την αισθητική.

Αλλιώς ο κλάδος ονομάζεται **Αξιολογία** επειδή η πρακτική φιλοσοφία αναζητά τις αξίες που κατευθύνουν και που θέλουν οι άνθρωποι να πραγματώσουν.

- **Λογική** αναζητά το πώς πρέπει να σκεφτόμαστε, για να σκεφτόμαστε σωστά
Η λογική θα μπορούσε να θεωρηθεί ξεχωριστός κλάδος της φιλοσοφίας, για τους περισσότερους όμως φιλοσόφους αποτελεί κυρίως **το όργανο της ορθής νόησης**, που είναι απαραίτητο όχι μόνο για κάθε μορφή φιλοσοφικής δραστηριότητας, αλλά και για όλες τις επιστήμες.

2. Επιχειρήματα

Στη Φιλοσοφία είναι απαραίτητο οι θέσεις που διατυπώνονται να στηρίζονται σε **επιχειρήματα**.

Πρέπει δηλαδή εκείνος που φιλοσοφεί να **οργανώνει** τη σκέψη του έτσι, ώστε να συνδέει λογικά τις πεποιθήσεις του.

[Επιχειρήματα είναι λογικές προτάσεις που συνήθως διευθετούνται σε κλιμακωτή σειρά για την απόδειξη μιας θέσης.

Σύμφωνα με τον αυστηρότερο ορισμό της λογικής, επιχειρήματα είναι μια σειρά προτάσεων/κρίσεων με την εξής χαρακτηριστική δομή:

- ο μία ή περισσότερες προτάσεις (**προκείμενες**) χρησιμεύουν ως βάση
- ο για την αποδοχή μιας άλλης πρότασης (**συμπέρασμα**) η οποία ακολουθεί λογικά τις προκείμενες.

Η διαδικασία ή η μέθοδος με την οποία ο νους καταstrώνει ένα επιχειρήματα λέγεται συλλογισμός .

Εργαλείο για το έλεγχο ενός επιχειρήματος είναι η **λογική**. Η λογική θα τον βοηθήσει να καταλάβει τότε το συμπέρασμα συνάγεται ή προκύπτει από τις προκείμενες του επιχειρήματος.

Έγκυρο επιχειρήματα: οι προκείμενες οδηγούν με **λογική αναγκαιότητα** σε ένα βέβαιο συμπέρασμα (η εγκυρότητα εξαρτάται από τη **λογική μορφή** του επιχειρήματος και αφορά στη σχέση σύμφωνα με καθορισμένους κανόνες μεταξύ των προκείμενων και του συμπεράσματος.

Αληθές επιχειρήματα: η αλήθεια του επιχειρήματος εξαρτάται από το περιεχόμενο του, και αφορά τη (νοηματική) σχέση προκείμενων και συμπεράσματος με την **πραγματικότητα**. Αν οι προκείμενες και το συμπέρασμα ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα, τότε τις θεωρούμε αληθείς κρίσεις/προτάσεις.

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ Β' ΛΥΚΕΙΟΥ
ΒΑΣΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ ΕΝΟΤΗΤΩΝ

(Λογικά) Ορθό επιχείρημα: πρέπει να είναι συγχρόνως έγκυρο και οι προκείμενες του **αληθείς**. Ο συλλογισμός που δίνει ορθό συμπέρασμα λέγεται (και) **απόδειξη**.

Συλλογισμοί: Η διαδικασία με την οποία ο νους καταστρώνει ένα επιχείρημα λέγεται συλλογισμός.

Οι συλλογισμοί διακρίνονται σε **παραγωγικούς, επαγωγικούς, αναλογικούς**.

- Στον **παραγωγικό συλλογισμό** ξεκινούμε από κάτι γενικό και αφηρημένο (μια αρχή, έναν ορισμό, έναν κανόνα κτλ.), που θεωρείται ότι έχει αποδεδειγμένη ισχύ ή ότι αποτελεί εύλογη υπόθεση, και καταλήγουμε σε κάτι ειδικό - στον καθορισμό ή τη διευκρίνιση μιας συγκεκριμένης πρότασης.
- Στον **επαγωγικό συλλογισμό** ακολουθούμε πορεία αντίστροφη προς τον παραγωγικό: ξεκινούμε από το ειδικό και το συγκεκριμένο και καταλήγουμε στο γενικό και το αφηρημένο· Στον επαγωγικό συλλογισμό οδηγούμαστε στο συμπέρασμα συνήθως πιθανολογικά, με την πεποίθηση ή την προσδοκία ότι, αυτό που ισχύει για κάποιο μέρος / τμήμα που μελετήσαμε, θα ισχύει και για τα υπόλοιπα τμήματα του συνόλου.
- Στον **αναλογικό συλλογισμό** από τα επιμέρους συμπεραίνουμε πάλι για τα επιμέρους. Ο αναλογικός συλλογισμός στην περίπτωση αυτή είναι συχνά πολύ ασθενής ως προς το βαθμό πιθανότητας· για το λόγο αυτό στην αναλογία πρέπει να καταλήγουμε με προσοχή σε ένα συμπέρασμα. *Από το βιβλίο Έκφραση Έκθεση Γ' Λυκείου*

Τα φιλοσοφικά επιχειρήματα δεν αναπτύσσονται μέσα στο αυστηρό θεωρητικό πλαίσιο των επιμέρους επιστημών, αλλά αντλούν στοιχεία από τις πεπειθήσεις του κοινού νου και χρησιμοποιούν σε μεγάλο βαθμό την καθημερινή γλώσσα.

3. Φιλοσοφία και επιστήμες

Αρχικά δεν υπήρχε διάκριση μεταξύ φιλοσοφίας και επιστημών. Από αυτό που αρχικά ονομαζόταν φιλοσοφία αποσπάστηκαν σιγά σιγά επιμέρους γνωστικά πεδία, τα οποία στα νεότερα χρόνια αποτέλεσαν τη φυσική, τη βιολογία, την ψυχολογία, την κοινωνιολογία κτλ.

Η διάκριση από τις επιστήμες προκύπτει

- ως προς τον βαθμό **γενικότητας**,
- ως προς την έμφαση σε **εννοιολογικές διερευνήσεις**,
- ως προς την επιμονή στη **βαθύτερη αιτιολόγηση** βασικών, καθημερινών και επιστημονικών πεποιθήσεων και
- ως προς τη σημασία της για τη **νοηματοδότηση της ανθρώπινης ύπαρξης**.

Η φιλοσοφία έρχεται **“πριν”** από τις **επιστήμες** -για να τις βοηθήσει να θεμελιώσουν τις αρχές τους, να προσδιορίσουν καλύτερα τις έννοιές τους και να οργανώσουν τις μεθόδους τους, ώστε να διευκολυνθεί το έργο τους -αλλά και **“μετά”** από **αυτές** - για να συνοψίσει και να ερμηνεύσει τα πορίσματα των ερευνών τους.

Η φιλοσοφική σκέψη δεν έχει γραμμική εξέλιξη → γυρνά και ξαναγυρνά σε ερωτήματα που παραμένουν “ανοικτά” από τη φύση τους και προσπαθεί να τα φωτίσει κατά τον καλύτερο δυνατό τρόπο.

Δεν μπορεί να αγνοεί την εξέλιξη της επιστημονικής προσέγγισης του κόσμου, εφόσον μάλιστα την ενδιαφέρει πάνω απ' όλα η βαθύτερη σημασία των πορισμάτων των επιστημών για τον άνθρωπο, τις σκέψεις και τις πράξεις του.

Ενότητα τέταρτη: Φιλοσοφία και Κοινωνία

1. Αμφισβητήσεις της αξίας της φιλοσοφίας

Η ενασχόληση με τα φιλοσοφικά ερωτήματα πολλές φορές κρίνεται αρνητικά

- προκαλεί αμηχανία, διανοητική δυσφορία
- κουράζει και μοιάζει άσκοπη και αποκομμένη από την καθημερινότητα
- φαίνεται συχνά απρόσιτη και μόνο για λίγους ειδικούς
- είναι θεωρητική και μακριά από την πρακτική ζωή, άρα άχρηστη
- κλονίζει τις βεβαιότητές και ενδεχομένως υπονομεύει την πίστη στη θρησκεία, στις παραδόσεις αλλά και στους πολιτικούς θεσμούς της κοινωνίας (από την αρχαιότητα διώκονταν φιλόσοφοι για τις απόψεις τους)

2. Η χρησιμότητα της φιλοσοφίας

Η φιλοσοφία είναι σημαντική και χρήσιμη γιατί ικανοποιεί και βοηθά

- τις θεωρητικές αναζητήσεις του ανθρώπου
- στην αποφυγή εννοιολογικών συγχύσεων
- στην ανίχνευση των δυνατών απαντήσεων στα “μεγάλα ερωτήματα” της ύπαρξής μας
- στη συνειδητοποίηση των ορίων της γνώσης μας, η διαμόρφωση συνολικών αντιλήψεων για τον άνθρωπο και τον κόσμο.

Προσφέρει

- τη χαρά της καθαρής διανοητικής έρευνας
- την αποφυγή της ρουτίνας της καθημερινότητας
- τη θέαση των πραγμάτων από κάποια απόσταση

Συμβάλλει

- στην προσωπική ανάπτυξη του ατόμου και στην κοινωνική πρόοδο. Το άτομο με την επίπονη άσκηση στην επιχειρηματολογία
 - οξύνει την κριτική ικανότητα,
 - προστατεύει από λογικά σφάλματα και
 - δίνει τη δυνατότητα να ελέγξουμε και να διορθώσουμε πολλές προκαταλήψεις
 - διευρύνει τον διανοητικό ορίζοντα και
 - αντιλαμβάνεται θεωρητικές και πρακτικές δυνατότητες που δεν είχε σκεφτεί προηγουμένως.

Συμβάλλει στην εξέλιξη των κοινωνικών θεσμών καθώς ο κριτικός ρόλος της φιλοσοφίας είναι πολύτιμος.

- οι ιδέες των ανθρώπινων δικαιωμάτων και του κοινωνικού συμβολαίου.

Προσφέρει λύσεις σε προσωπικά ζητήματα με στόχο τη λήψη ορθότερων αποφάσεων π.χ.

- η κατανόηση της σημασίας της αυτονομίας του ατόμου ώστε να ενεργεί περισσότερο υπεύθυνα ως ελεύθερος πολίτης μιας δημοκρατικής κοινωνίας
- η εμπάθυνση στις δυσκολίες εμπέδωσης της γνώσης εμπνέει ταπεινοφροσύνη και σεβασμό στους συνεργάτες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΚΑΤΑΝΟΩΝΤΑΣ ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΑ

Ενότητα πέμπτη: Αριστοτελική λογική

Βασικά στοιχεία της κλασικής αριστοτελικής λογικής.

1. Έννοιες

Πλάτος μιας έννοιας ονομάζεται το σύνολο των ομοειδών αντικειμένων που υπάγονται σ' αυτή την έννοια, το πλήθος των αντικειμένων που περιλαμβάνονται στην τάξη της.

Βάθος της έννοιας ονομάζεται το σύνολο των κοινών χαρακτηριστικών όλων των ομοειδών αντικειμένων που υπάγονται σε μια έννοια, οι ιδιότητες αυτών των ομοειδών πραγμάτων.

Σχέση Πλάτους – Βάθους: Όσο περισσότερα είναι τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα που απαρτίζουν το βάθος μιας έννοιας, τόσο μεγαλύτερο είναι το βάθος της και τόσο στενότερο είναι το πλάτος της.

Γένος ονομάζεται η ευρύτερη έννοια που περιλαμβάνει μέσα στο πλάτος της μία ή περισσότερες στενότερες έννοιες.

Είδος ονομάζεται η στενότερη έννοια που ανήκει σε ένα ευρύτερο γένος.

- το αμέσως ευρύτερο γένος μιας έννοιας το λέμε **προσεχές γένος**,
- το αμέσως στενότερο είδος **προσεχές είδος**.

Ειδοποιός διαφορά λέγεται το χαρακτηριστικό γνώρισμα που διαφοροποιεί τη στενότερη έννοια από την ευρύτερη.

Για να ορίσουμε μία έννοια αρκεί να προσδιοριστεί το προσεχές γένος και η ειδοποιός διαφορά.

3. Συλλογισμοί

Οι **συλλογισμοί** αποτελούν μια συγκεκριμένη **μορφή επιχειρημάτων**. Τα **χαρακτηριστικά** των συλλογισμών είναι τρία:

1. το συμπέρασμα προκύπτει από δύο μόνο προκείμενες προτάσεις,
2. όλες οι προτάσεις είναι απλές της μορφής "Y-K"
3. σ' αυτές εμπλέκονται μόνο τρεις έννοιες.
 - Το υποκείμενο (Y) του συμπεράσματος καλείται "**ελάσσων όρος**",
 - Το κατηγορημα (K) του συμπεράσματος καλείται "**μείζων όρος**",
 - Ο τρίτος όρος εμφανίζεται μόνο στις προκείμενες και καλείται "**μέσος όρος**" (M).

Ενότητα δεύτερη: Λέξεις, Νόημα και Καθολικές Έννοιες

1. Λέξεις και νόημα

Η γλώσσα αποτελείται από λέξεις. → Η λέξη είναι το μικρότερο τμήμα της γλώσσας που έχει νόημα.

Στη φυσική γλώσσα, στον λόγο, οι λέξεις δεν είναι ανεξάρτητες μεταξύ τους, αλλά με τον συνδυασμό τους δημιουργούμε προτάσεις, οι οποίες εκφράζουν σύνθετα και περίπλοκα νοήματα.

Πολλές φορές μια λέξη είναι δυνατόν να οριστεί από άλλες λέξεις. Κάποιες από αυτές, με τη σειρά τους, ίσως μπορούν να οριστούν, αλλά δεν είναι δυνατόν όλες οι λέξεις να μπορούν να οριστούν.

Το συμπέρασμα είναι ότι οι λέξεις δε χαρακτηρίζουν συγκεκριμένα πράγματα αλλά έννοιες, οι οποίες αναφέρονται σε σύνολα ομοειδών πραγμάτων.

(Από το βιβλίο του καθηγητή) Η λέξη είναι ένα σύμβολο, ένας ήχος της φωνής, ένα σημάδι στο χαρτί. Οι λέξεις ως μορφή δεν έχουν ορατή ομοιότητα με τα πράγματα που ονοματίζουν. Οι άνθρωποι που εκπαιδεύονται μέσα σε μία κοινωνική ομάδα έχουν τη δυνατότητα, χρησιμοποιώντας έναν πολύ μικρό αριθμό συμβόλων, να διατυπώνουν και να κατανοούν έναν απεριόριστο αριθμό λέξεων που συσχετίζονται μεταξύ τους και απαρτίζουν ευρύτερες ενότητες, τις προτάσεις με νόημα.

2. Καθολικές έννοιες

Ο Πλάτων ονομάζει τις καθαρές ουσίες των εννοιών ιδέες. Οι ιδέες είναι πράγματα υπαρκτά, ανεξάρτητα από τον αισθητό κόσμο, αίωνια και αμετάβλητα, που μπορούμε να τα προσεγγίσουμε και να τα γνωρίσουμε μόνο με τον νου και όχι με τις αισθήσεις.

Με αυτόν τον τρόπο ο Πλάτων οδηγείται σε έναν δυσισμό. Θεωρεί ότι υπάρχουν δύο κόσμοι,

- ο αισθητός κόσμος της εμπειρίας μας και
- ο κόσμος των ιδεών, που είναι νοητός και υπεραισθητός.

Ο Αριστοτέλης αντιδρά έντονα στη θεωρία των ιδεών του Πλάτωνα. Ονομάζει τα πράγματα ή τις ουσίες αυτές "καθόλου" → καθολικές έννοιες.

Για τον Αριστοτέλη οι καθολικές έννοιες (τα "καθόλου") δεν είναι πράγματα ξεχωριστά από τα φυσικά αντικείμενα, αλλά προκύπτουν από αυτά μέσω νοητικής αφαίρεσης.

- Σχηματίζουμε δηλαδή στον νου μας την καθολική έννοια της λευκότητας, όταν από διάφορα λευκά αντικείμενα αφαιρέσουμε όλες τις άλλες ιδιότητες και κρατήσουμε μόνο την ιδιότητα του λευκού.

Παρόμοια θέση με αυτήν του Αριστοτέλη παίρνουν και οι εμπειριστές φιλόσοφοι (Τζον Λοκ, Ντέιβιντ Χιουμ) όσον αφορά τις καθολικές έννοιες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΑΝΑΖΗΤΩΝΤΑΣ ΤΗ ΓΝΩΣΗ

Ενότητα τρίτη: Θεωρίες για την πηγή της γνώσης

1. Ορθολογισμός (ρασιοναλισμός)

Σύμφωνα με τους ορθολογιστές φιλοσόφους, η γνώση μας για τον κόσμο προέρχεται κυρίως από τον ίδιο τον ορθό λόγο και τα βασικά της στοιχεία μπορούν να αναζητηθούν στον νου μας.

Η γνώση αυτή μπορεί να αποκληθεί a priori ή προ-εμπειρική, αφού φαίνεται να είναι δυνατή πριν ή ανεξάρτητα από οποιαδήποτε εμπειρία.

Στην αρχαιότητα σημαντικός εκπρόσωπος της ορθολογιστικής προσέγγισης μπορεί να θεωρηθεί ο Πλάτων. Για τον Πλάτωνα

- Η ανθρώπινη γνώση βασίζεται στην ανάμνηση των ιδεών που έχει αντικρίσει η αθάνατη ψυχή προτού ενσαρκωθεί στο σώμα.
- Με την κατάλληλη νοητική άσκηση και μέσα από τη μελέτη των μαθηματικών, η ψυχή μπορεί να γνωρίσει τη βαθύτερη πνευματική πραγματικότητα των ιδεών, οι οποίες υπάρχουν αιώνια, ενώ ο υλικός κόσμος αποτελεί ατελή αντανάκλασή τους.

2. Εμπειρισμός

Κατά τους εμπειριστές η γνώση για τον κόσμο προέρχεται κυρίως ή και αποκλειστικά από τις αισθήσεις.

- Η αφετηρία της συνίσταται στην καταχώριση, την αποτύπωση στον νου, μέσα από την αισθητηριακή αντίληψη, των “στοιχειωδών δεδομένων” του κόσμου που μας περιβάλλει.
- Η καταχώριση αυτή είναι στιγμή δημιουργίας στοιχειωδών πεποιθήσεων ή ιδεών, απλών δηλαδή παραστάσεων αυτών των δεδομένων.
- Ανεξάρτητα από την αντίληψη για το τι αποτελεί στοιχειώδες δεδομένο, η αντίστοιχη στοιχειώδης πεποίθηση που το καταχωρίζει ή το αποτυπώνει στον νου είναι η ζητούμενη θεμελιώδης και πρωταρχική γνώση.
- Η στοιχειώδης πεποίθηση εμποτίζεται με γνώση από τη δυνατότητα αυτής της άμεσης επαφής με την πραγματικότητα κατά τη στιγμή της καταγραφής αισθητηριακών εντυπώσεων.

Εμπειριστικές απόψεις έχουν υποστηρίξει διάφοροι αρχαίοι φιλόσοφοι

- ο Αριστοτέλης
- ο Επίκουρος

Αριστοτέλης

- τονίζει τη σημασία της λειτουργίας του νου για την επίτευξη επιστημονικής γνώσης της πραγματικότητας
- πιστεύει πως η γνώση αυτή προϋποθέτει επαγωγική πορεία, δηλαδή μετάβαση από το μερικό και συγκεκριμένο στο γενικό και αφηρημένο
- η σύλληψη του μερικού και συγκεκριμένου επιτυγχάνεται με τη λειτουργία των αισθήσεων που μας συνδέουν άμεσα με τον φυσικό κόσμο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΑΞΙΟΛΟΓΩΝΤΑΣ ΤΗΝ ΠΡΑΞΗ

Ενότητα πρώτη: Αναζήτηση κριτηρίου ηθικής ορθότητας

1. Πρέπει να μας απασχολούν οι συνέπειες των πράξεών μας στη ζωή τη δική μας αλλά και των άλλων ανθρώπων;

Ηθικά ορθή πράξη είναι αυτή της οποίας τα αποτελέσματα είναι καλύτερα, ή έστω εξίσου καλά με εκείνα άλλων, εναλλακτικών πράξεων για όσο το δυνατόν μεγαλύτερο αριθμό ανθρώπων.

Ηθικά εσφαλμένη πράξη είναι αυτή της οποίας οι συνέπειες είναι χειρότερες από εκείνες άλλων πράξεων.

Γενικότερα, ένας κανόνας, βάσει του οποίου πράττουμε,

- είναι ηθικά ορθός, αν η εφαρμογή του οδηγεί σε συγκριτικά καλύτερα αποτελέσματα από οποιονδήποτε άλλον
- είναι εσφαλμένος, εάν η εφαρμογή του οδηγεί στις χειρότερες συνέπειες.

Ωφελιμισμός

Η φιλοσοφική θεωρία που χαρακτηρίζει τους κανόνες που διέπουν τις πράξεις και τις συνέπειες των ανθρώπων με βάση το ποσό της ωφέλειας που προκύπτει από τη συμπεριφορά μας ονομάζεται ωφελιμισμός.

Ιδρυτές του ωφελιμισμού θεωρούνται

- ο **Τζέρεμι Μπένθαμ**
- ο **Τζον Στιούαρτ Μιλ** (19ος αιώνας)

Σύμφωνα με τον ωφελιμισμό σκοπός των πράξεων μας πρέπει να είναι η μεγαλύτερη κατά το δυνατόν ωφέλεια για τον μεγαλύτερο κατά το δυνατόν αριθμό ατόμων.

Ως «ωφέλεια» οι περισσότεροι από αυτούς τους φιλοσόφους ορίζουν την ευτυχία ή έστω την ικανοποίηση αυτών που θα καρπωθούν τα αποτελέσματα των πράξεών μας.

Κριτική στη θεωρία του ωφελιμισμού

Η έμφαση στις συνέπειες ή στα αποτελέσματα των πράξεων οδηγεί σε μια προβληματική αντίληψη περί ηθικής ορθότητας.

- Δεν είναι εύκολη και ασφαλής η πρόβλεψη για τα αποτελέσματα των πράξεών μας, ώστε να αναζητήσουμε σ' αυτά το κριτήριο του ηθικά σωστού.
- Δεν είναι σαφές το πώς θα "μετρήσουμε" την παραγόμενη ωφέλεια για όλους τους ανθρώπους.
- Υπάρχει ασυμφωνία στο ποιο είναι το καλό και ποια η ευτυχία που θέλουμε να πετύχουμε, ακόμα κι αν αυτό το οποίο επιδιώκουμε είναι η ευχαρίστηση κι εκείνο το οποίο θέλουμε να αποτρέψουμε είναι ο πόνος και η δυστυχία.
- Υπάρχουν πολλών ειδών ηδονές και λύπες, για την αξία των οποίων οι γνώμες διαφέρουν.
- Υπάρχει κίνδυνος να μη δοθεί αρκετή βαρύτητα στα μέσα που θα χρησιμοποιηθούν ή αν θα γίνει δίκαιη κατανομή της.
- Δίνεται έμφαση στην ικανοποίηση της πλειονότητας, αλλά παραγκωνίζεται ο απόλυτος σεβασμός των δικαιωμάτων και των πιο ασθενών μειονοτήτων.
- Δίνεται η εντύπωση πως η αποτίμηση των πράξεων με βάση τις συνέπειές τους μπορεί σε τελευταία ανάλυση να καταλήξει στην αποδοχή της επικίνδυνης αρχής "ο σκοπός αγιάζει τα μέσα".

2. Υπάρχουν κάποιες θεμελιώδεις αρχές που μας επιτρέπουν να στηρίξουμε απόλυτους κανόνες των πράξεών μας, ανεξάρτητα από συγκεκριμένους στόχους και συνέπειες;

Καντιανή ηθική

Αναζητά τα κριτήρια αξιολόγησης μιας πράξης στα χαρακτηριστικά του τρόπου με τον οποίο σκέφτονται οι άνθρωποι, όταν αποφασίζουν πώς πρέπει να πράξουν.

Ο Γερμανός φιλόσοφος Ιμάνουελ Καντ συνόψισε αυτά τα χαρακτηριστικά αναλύοντας την ίδια την έννοια της ηθικής σκέψης.

- Καθολικός χαρακτήρας των ηθικών κρίσεων, να ισχύουν δηλαδή όχι μόνο για μία συγκεκριμένη περίπτωση, αλλά και για κάθε παρόμοια περίπτωση κατά την οποία ενεργεί ένα παρόμοιο υποκείμενο.
Από αυτή την καθολικότητα των ηθικών μας κρίσεων ο Καντ συνάγει την κεντρική αρχή του ηθικού νόμου, την οποία αποκαλεί κατηγορική προσταγή, επειδή έχει κατηγορικό -δηλαδή απόλυτο και όχι υποθετικό- χαρακτήρα.
 - Ο ηθικός νόμος πρέπει να μπορεί να ισχύει σε κάθε περίπτωση και να μη συνδέεται με συγκεκριμένους στόχους του ενός ή του άλλου υποκειμένου.
 - Σύμφωνα με την κατηγορική προσταγή, πρέπει το υποκείμενο της πράξης να θέλει ο γνώμονας (κανόνας) της πράξης του να ισχύει ως καθολικός νόμος.
 - Ο Καντ δεν εστιάζει στη συνέπεια μιας ηθικά μη ορθής πράξης
 - μεγαλύτερη κοινωνική βλάβη παρά ωφέλεια
 - αλλά μάλλον στο ότι ένας ορθολογικός άνθρωπος δε θα μπορούσε να θελήσει κάτι τέτοιο
 - να ζει δηλαδή σε μια τέτοια κατάσταση κατάρτησης ενός σημαντικού κοινωνικού και οικονομικού θεσμού.

Για τον Καντ ο ηθικός νόμος εξασφαλίζει

- την ικανότητά να συμβιώνουμε αρμονικά ως λογικά όντα
- την ελευθερία που την ορίζει όχι ως αναρχία ή ασυδοσία στις επιλογές μας, αλλά την αυτοδέσμευση που επιβάλλει η ορθολογική και αυτόνομη βούλησή μας και η οποία αναγνωρίζει σε όλα τα δρώντα πρόσωπα τα ίδια δικαιώματα μ' εμάς.

Ο Καντ προσδιορίζει καλύτερα το αίτημα του ισότιμου σεβασμού όλων των ανθρώπων.

- πρέπει κάθε υποκείμενο να πράττει έτσι, ώστε να μεταχειρίζεται πάντοτε όλους τους άλλους ανθρώπους -όπως και τον εαυτό του ως σκοπούς και όχι μόνο ως μέσα των πράξεών του.
- πρέπει πάντοτε να σεβόμαστε απόλυτα την ελευθερία και την αξιοπρέπειά των άλλων και να αντιμετωπίζουμε τα δικαιώματά τους ως ισότιμα με τα δικά μας, ανεξάρτητα από τους οποιουδήποτε επιμέρους στόχους μας, για την επίτευξη των οποίων μας είναι χρήσιμοι οι συνάνθρωποί μας.

Σύμφωνα με τον ηθικό νόμο η συμμόρφωση είναι αναγκαία για να πράττουμε σωστά.

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ Β' ΛΥΚΕΙΟΥ
ΒΑΣΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ ΕΝΟΤΗΤΩΝ

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΚΑΝΤΙΑΝΗΣ ΗΘΙΚΗΣ

Η κατηγορική προσταγή παρουσιάζει δυσκολίες, τόσο στη σύλληψη της όσο και στην εφαρμογή της.

- Οι δυσκολίες αφορούν κυρίως τις θετικές μας υποχρεώσεις απέναντι στους άλλους, όχι τόσο τα αρνητικά μας καθήκοντα (δηλαδή τι να μην πράττουμε)
 - Για παράδειγμα, δεν είναι διόλου βέβαιο ότι κάποιος θα συμφωνούσε οπωσδήποτε πως είναι ηθικά επιβεβλημένο να βοηθάει τους συνανθρώπους του, επειδή δεν είναι ορθολογικό να θέλει να ζει σε μια κοινωνία όπου δεν ισχύει ο κανόνας της αλληλοβοήθειας. Ο άνθρωπος αυτός θα μπορούσε με λογική συνέπεια να υποστηρίξει ότι δεν τον νοιάζει κάτι τέτοιο, όσο δυσάρεστο και να φαίνεται.
- Η κατηγορική προσταγή φαίνεται υπερβολικά αυστηρή, άκαμπτη και απόλυτη, ιδιαίτερα στην πρώτη της διατύπωση.
 - Ο Καντ καταδικάζει την ψευδολογία σε κάθε περίπτωση, ακόμη κι αν χρειάζεται να πούμε κάποιο ψέμα για να σώσουμε έναν αθώο
 - δεν εμπιστεύεται ακόμη και τα θετικά ανθρώπινα συναισθήματα (όπως η αγάπη) ως ηθικά κίνητρα, εφόσον πιστεύει ότι μόνο ο ορθός λόγος παρέχει το κριτήριο της ηθικής ορθότητας. Η αγάπη, σύμφωνα με τον Καντ, όταν δεν ελέγχεται από τον ηθικό νόμο, μπορεί να μας οδηγήσει σε μεροληπτική στάση απέναντι σε κάποια άτομα και σε αδικία απέναντι σε άλλα.

3. Ποια μπορεί να είναι η σημασία του χαρακτήρα για την επίτευξη της ορθότητας της πράξης; Ποιος ο ρόλος των ηθικών αρετών;

Οι δυσκολίες που παρουσιάζονται αναζητώντας το κριτήριο των ηθικά σωστών πράξεων και κανόνων

- στο ποσό της παραγόμενης ευτυχίας (ωφελιμισμός) ή
- στη συμμόρφωση με τον ηθικό νόμο που βασίζεται στην καθαρή λογική (καντιανή ηθική)

οδήγησαν τους μελετητές σε μία ευρύτερη θεώρηση που εξετάζει τι είδους χαρακτήρα χρειάζεται να έχουμε, για να πράττουμε ορθά.

Η ηθική συμπεριφορά προκύπτει από την απάντηση σε γενικότερα ερωτήματα όπως:

- “πώς θα έπρεπε να ζω;” ή “τι άνθρωπος θα έπρεπε να είμαι;”
- και όχι: “ποιοι είναι οι εντολές του ηθικού νόμου;” ή “ποια βασική αρχή θα με βοηθήσει να επιλέξω συγκεκριμένους κανόνες συμπεριφοράς;”.

Σκοπός είναι η διαμόρφωση του χαρακτήρα με τέτοιο τρόπο ώστε να ανταποκρίνεται σε ηθικά δύσκολες περιστάσεις με το σωστό τρόπο.

Ο χαρακτήρας του ανθρώπου με αυτόν τον τρόπο διαθέτει κάποιες συγκεκριμένες, σταθερές ιδιότητες, που τον βοηθούν

- να αποφασίζει
- να πράττει όπως πρέπει, όταν χρειάζεται.

Ηθικός άνθρωπος είναι εκείνος που μπορεί κάθε φορά

- να κρίνει τι του επιτάσσει η έννοια του δικαίου, της εντιμότητας ή της γενναιοδωρίας
- να αντιμετωπίζει με ορθό τρόπο διλήμματα στα οποία συγκρούονται εκ πρώτης όψεως ισοδύναμες αξίες.

Οι εξαιρετες ιδιότητες του χαρακτήρα του είναι αυτό που αποκαλούμε ηθικές αρετές.

Η έννοια της αρετής κατέχει κεντρική θέση σε μια μακρά φιλοσοφική παράδοση που ανάγεται στην αρχαιοελληνική σκέψη.

Κατά τον Αριστοτέλη, η ηθική αρετή,

- αξιοποιεί φυσικές προδιαθέσεις του ανθρώπου
- καλλιεργείται με την κατάλληλη εκπαίδευση
- επιτρέπει σε κάθε περίπτωση να πετύχουμε τη σωστή μεσότητα, τον μέσο όρο ανάμεσα σε υπερβολές και ελλείψεις.

Την ενσαρκώνει εκείνος που έχει αναπτύξει επιπλέον την απαραίτητη διανοητική αρετή της φρόνησης, την ικανότητα

- να αναγνωρίζει το καλό για τον ίδιο και τους συνανθρώπους του και
- να σταθμίζει το πώς θα πράξει ελέγχοντας τα συναισθήματά του.

Παραδείγματα

- ✓ όταν κάποιος διαθέτει θάρρος, αποφεύγει και τη δειλία -την υστέρηση απέναντι σ' αυτό που απαιτείται- αλλά και τη ρισκοκινδύνευση, δηλαδή την υπερβολή της παράτολμης στάσης απέναντι στον κίνδυνο·
- ✓ όταν κάποιος είναι γενναιοδωρος, δεν είναι ούτε τσιγκούνης ούτε σπάταλος·
- ✓ εφόσον διακρίνεται από σωφροσύνη στις απολαύσεις, δεν είναι ούτε αναίσθητος, όσον αφορά την επιδίωξη των ηδονών, αλλά ούτε και ακόλαστος·

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ Β' ΛΥΚΕΙΟΥ
ΒΑΣΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ ΕΝΟΤΗΤΩΝ

- ✓ εάν χαρακτηρίζεται από επαρκή αυτοεκτίμηση, δεν αυτοπροβάλλεται, για να ξεχωρίσει από τους άλλους, αλλά και δεν υποτιμά τον εαυτό του κ.ο.κ.

Το κριτήριο ορθότητας των πράξεων με βάση τις αρετές

Η έμφαση στον χαρακτήρα του δρώντος προσώπου και η προτεραιότητα που αποδίδεται σε συγκεκριμένες αρετές

- ο σε αντίθεση με την επιδίωξη της μεγιστοποίησης της ωφέλειας του συνόλου ή με την υποταγή στις εντολές του αφηρημένου ηθικού νόμου

υποδεικνύουν ίσως

- ο ένα λειτουργικότερο κριτήριο ηθικής ορθότητας
- ο ένα περισσότερο απτό και προφανές κριτήριο στον βαθμό που ενσαρκώνεται από το παράδειγμα του ίδιου του ενάρετου ανθρώπου, όπως αυτός περιγράφεται από τους φιλοσόφους που τονίζουν τη σημασία των αρετών.

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΑΡΕΤΟΛΟΓΙΚΗΣ ΗΘΙΚΗΣ

- Το ιδεώδες των αρχαιοελληνικών αρετών συνδέεται σε μεγάλο βαθμό με το πρότυπο του “καλού καγαθού” πολίτη της αρχαιοελληνικής κοινωνίας, ιδιαίτερα της Αθήνας της κλασικής εποχής.
- Οι αρετές για τις οποίες μιλούν ο Σωκράτης, ο Πλάτων και ο Αριστοτέλης δύσκολα καλλιεργούνται στις σύγχρονες πολιτείες, στις οποίες είναι τελείως διαφορετικές οι συνθήκες ζωής και φαίνεται να έχει χαθεί σε μεγάλο βαθμό το συλλογικό, κοινωνικό ήθος που ενέπνεε τους αρχαίους προγόνους μας.

Οι αρετές για τον Αριστοτέλη

Οι αρετές αποτελούν συστατικά ενός βίου που επιτυγχάνει την ευδαιμονία.

«Ευδαιμονία» (Αριστοτέλης, Ηθικά Νικομαχεια)

→ η πλήρης άνθηση της ανθρώπινης προσωπικότητας

→ η ολόπλευρη ενεργοποίηση των κυριότερων ανθρώπινων δυνατοτήτων

(όχι απλώς αυτό που σήμερα αποκαλούμε ευτυχία, δηλαδή κάποιια, λιγότερο ή περισσότερο, παροδική και υποκειμενική ψυχική κατάσταση ευφορίας).

- Είναι αμφίβολο αν μια τέτοια πλούσια και ισχυρή αντίληψη του αρχαιοελληνικού αγαθού βίου είναι συμβατή με τον τρόπο ζωής του ανθρώπου του 21^{ου} αιώνα - αν βέβαια είναι επαρκώς κατανοητή από αυτόν.
- Αξίζει να σημειωθεί ότι το ηθικό μοντέλο του συνετού και ενάρετου ανθρώπου φαίνεται κάπως αριστοκρατικό και περιοριστικό, αφού δεν είναι δυνατόν να επιτευχθεί από μεγάλο αριθμό ανθρώπων. Σύμφωνα πάντα με την αρχική αριστοτελική θεώρηση, το μοντέλο αυτό δεν μπορούσε να πραγματοποιηθεί απόλυτα από τις γυναίκες και από εκείνους που από τη φύση τους ήταν προορισμένοι για δούλοι.

Συμπέρασμα

Οι αρετές από μόνες τους ίσως δεν επαρκούν για την πλήρη διασάφηση της έννοιας της ηθικότητας - πρέπει όμως να θεωρηθούν συμπληρωματικές προς τις γενικές ηθικές αρχές.

Οι αρετές χωρίς αρχές είναι τυφλές, ενώ οι αρχές χωρίς αρετές είναι αδρανείς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: ΟΡΙΖΟΝΤΑΣ ΤΟ ΔΙΚΑΙΟ

Ενότητα πρώτη : Μορφές πολιτικής οργάνωσης των ανθρώπινων κοινωνιών

1. Η ανάγκη συγκρότησης οργανωμένων κοινωνιών

Ο άνθρωπος είναι “ζώο κοινωνικό”.

Πλεονεκτήματα συνύπαρξης σε κοινωνίες

- Εξασφαλίζεται η επιβίωση του ατόμου σε κοινωνίες αφού επιτρέπουν την αποτελεσματική αντιμετώπιση βασικών αναγκών.
- Οι στοιχειώδεις δραστηριότητες του ανθρώπου,
 - ο για την προστασία του από τις δυνάμεις της φύσης και από τα άγρια ζώα
 - ο την εξασφάλιση τροφής με την καλλιέργεια της γης, το κυνήγι και το ψάρεμαδιευκολύνονται σημαντικά από την κοινή, ομαδική προσπάθεια και τον καταμερισμό της εργασίας.

Εξέλιξη των κοινωνιών σε πόλεις

Με την πάροδο του χρόνου διαμορφώνονται βαθμιαία σταθερές οργανωτικές δομές που αποτελούν τους πυρήνες ανάπτυξης των πρώτων πόλεων και των πρώτων μορφών κράτους.

Καταλυτικός παράγοντας

Το εμπόριο, η ανταλλαγή και η διακίνηση αγαθών

→ δίνει αποφασιστική ώθηση στην εξέλιξη των αστικών κέντρων των διάφορων πολιτισμών

- της Ασίας
- της Μέσης Ανατολής
- της Αρχαίας Ελλάδας

Οργάνωση θεσμών

Οι ανθρώπινες κοινωνίες δημιουργούν θεσμούς

- αντανακλούν τις βασικές ηθικές τους αντιλήψεις
- καθιστούν δυνατή τη διακυβέρνησή τους και τη συστηματική επιδίωξη των στόχων τους.

Ο σημαντικότερος από τους θεσμούς είναι το δίκαιο, το σύνολο των κανόνων οι οποίοι ρυθμίζουν με τρόπο υποχρεωτικό τις σχέσεις των μελών μιας οργανωμένης κοινωνίας.

ΣΤΟΧΟΙ ΤΩΝ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΩΝ

- Η αντιμετώπιση των διάφορων εξωτερικών κινδύνων.
- Η σωστή αξιοποίηση των υπαρχόντων πόρων, που είναι συνήθως ανεπαρκείς.
- Η όσο γίνεται καλύτερη εξυπηρέτηση των συμφερόντων των μελών τους.
- Η αποφυγή ή έστω η ειρηνική διευθέτηση των ενδεχόμενων μεταξύ τους αντιπαλοτήτων.
- Η προαγωγή της ευημερίας τους σε κάθε επίπεδο.

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ Β' ΛΥΚΕΙΟΥ
ΒΑΣΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ ΕΝΟΤΗΤΩΝ

Η εξουσία στις κοινωνίες

Από τις πρώτες φάσεις της οργανωμένης κοινωνικής συμβίωσης τίθεται το πρόβλημα της εξουσίας, της επιβολής κάποιων ατόμων ή ομάδων πάνω σε άλλους.

Διαμόρφωση της πολιτικής φιλοσοφίας

Η πολιτική φιλοσοφία ξεκινά ουσιαστικά με τις θεωρητικές αναζητήσεις των αρχαίων Ελλήνων φιλοσόφων με επίκεντρο τον προβληματισμό για την ορθότερη οργάνωση των κοινωνιών και των πόλεων στις οποίες ζουν οι άνθρωποι.

Η εμφάνιση των πρώτων δημοκρατικών θεσμών στην αρχαία Αθήνα συμβάλλει στη γέννηση και την πρόοδο της ίδιας της φιλοσοφικής σκέψης.

Κατά τον Μεσαίωνα ο πολιτικός στοχασμός εστιάζει στη δυνατότητα συγκρότησης μιας χριστιανικής πολιτείας, η οποία θα προετοιμάσει την έλευση της βασιλείας του Θεού πάνω στη γη.

Η πολιτική φιλοσοφία με τη σημερινή της διάσταση στηρίζεται σε μεγάλο βαθμό στις έννοιες που αναπτύχθηκαν κατά τους νεότερους χρόνους (16^{ος} -18^{ος} αιώνας) και οι οποίες συνδέονται με τη διαμόρφωση των ευρωπαϊκών εθνικών κρατών και των κυριότερων θεσμών τους.

2. Αναζήτηση της ιδανικής πολιτείας - Ουτοπικά πρότυπα πολιτικής οργάνωσης

Περιεχόμενο της πολιτικής φιλοσοφίας

Η πολιτική φιλοσοφία προβάλλει συχνά ιδανικά πρότυπα πολιτικής οργάνωσης.

- Δεν περιγράφει απλά το ποιες είναι οι υπάρχουσες μορφές πολιτικής οργάνωσης των ανθρώπινων κοινωνιών, (αντικείμενο της πολιτικής επιστήμης) αλλά και
- υποδεικνύει το ποιες θα έπρεπε να είναι αυτές οι μορφές πολιτικής οργάνωσης.

Μερικές φορές τα συγκεκριμένα πρότυπα ξεπερνούν κατά πολύ τις ανθρώπινες δυνατότητες και η προσέγγισή τους μοιάζει ανέφικτη.

→ πρόκειται για ουτοπίες, δηλαδή για ιδανικά μοντέλα, που δε βρίσκονται πουθενά μέσα στον κόσμο μας και τα οποία πολλοί πιστεύουν πως είναι μάταιο να επιχειρήσουμε να εφαρμόσουμε στην πραγματικότητα.

Η έννοια της ουτοπίας

- Η λέξη «ουτοπία» χρησιμοποιείται από τον Τόμας Μορ ως τίτλος του βιβλίου του που εκδόθηκε το 1516 και περιγράφει ένα φανταστικό νησί στο οποίο έχει επιτευχθεί η ανθρώπινη ευτυχία.
- Η έννοια «ουτοπία» υπάρχει από την εποχή του Πλάτωνα
 - ο Στο έργο «Πολιτεία» περιγράφει με λεπτομέρειες ένα μεγαλειώδες όραμα αρμονικής και δίκαιης συνύπαρξης των πολιτών μέσα σε μια κοινωνία όπου “οι φιλόσοφοι κυβερνούν” ή “οι κυβερνήτες φιλοσοφούν”.
 - ο Η απόπειρα του Πλάτωνα να βάλει σε εφαρμογή τις ιδέες του, εκπαιδεύοντας κατάλληλα τον Διονύσιο τον Νεότερο, ηγεμόνα των Συρακουσών, κατέληξε σε παταγώδη αποτυχία και έθεσε σε άμεσο κίνδυνο τη ζωή και την ελευθερία του.

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ Β' ΛΥΚΕΙΟΥ
ΒΑΣΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ ΕΝΟΤΗΤΩΝ

- Στα νεότερα χρόνια οι πολιτικοί σοσιαλιστές του 19^{ου} αιώνα Σαιν Σιμόν και Φουριέ ενσάρκωναν τα ηθικοπολιτικά ιδεώδη της εποχής του Διαφωτισμού αλλά έμειναν στις περισσότερες περιπτώσεις στο επίπεδο του αφηρημένου οραματισμού

Η χρησιμότητα της ουτοπικής διάστασης στην πολιτική σκέψη

Το όραμα ενός ριζικού μετασχηματισμού της κοινωνίας, με στόχο

- να ικανοποιούνται οι ποικίλες ανάγκες των μελών της
- να επιτυγχάνεται η συμφιλίωση και η υπέρβαση των αντιθέσεών τους και
- να πραγματούνονται τα σημαντικότερα ηθικά ιδεώδη,

δεν εκφράζει μόνο την αόριστη προσδοκία κάποιας βαθύτερης ευτυχίας.

(α) Χρησιμεύει και ως απόλυτο μέτρο και σημείο αναφοράς για την κριτική της αδικίας, που υφίσταται ως τις μέρες μας.

(β) Αποτελεί κινητήρια δύναμη ιστορικής προόδου.

- Η ιδέα της επίτευξης ενός ιδανικού συνδυασμού δικαιοσύνης και ευημερίας, λειτουργεί ως κίνητρο βελτίωσης των πραγμάτων και ωθεί την ανθρώπινη δράση σε επαναστατικές αλλαγές.
- Είναι αναγκαία η επίγνωση ότι είναι αφελές και επικίνδυνο να επιδιώκεται η αναγκαστική και βίαιη συμμόρφωση των ανθρώπων με καταστάσεις που υποτίθεται πως εξυπηρετούν μακροπρόθεσμα ένα τέτοιο όραμα.
- Η πραγμάτωση ουτοπικών οραμάτων δεν πρέπει να επιδιώκεται κατά τρόπο που να υπονομεύει τη συναινετική, δημοκρατική διακυβέρνηση των κοινωνιών, η οποία δεν αποτελεί ουτοπία, εφόσον γνωρίζει μεγάλη διάδοση σε ολόκληρο τον πλανήτη.